

Ελληνες καλλιτέχνες στη Γερμανία

της Αλεξάνδρας Γούτα

Έζησαν στη Γερμανία λίγο μετά τα μέσα του 20ού αιώνα, όταν η χώρα διατηρούσε ακόμη νωπές τις μνήμες και εμφανείς τις απώλειες του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Έγιναν κοινωνοί των νέων ιδεών και τάσεων που αναπτύχθηκαν, όταν συντελέστηκε το λεγόμενο «γερμανικό θαύμα» ανάκαμψης από τον πόλεμο και τις καταστροφές του. Οι εμπειρίες που απέκόμισαν κατά τα χρόνια της παραμονής τους στη Γερμανία, σε συνδυασμό με τα πολιτικά δρώμενα και τις μνήμες της πατρίδας, αποτυπώθηκαν στον καμβά τους και σμιλεύτηκαν σε πηλό ή σφυρηλατήθηκαν σε μέταλλο και μάρμαρο. Πρόκειται για τους Έλληνες εικαστικούς που έζησαν και δούλεψαν στη Γερμανία και συμπορεύτηκαν με τις εκεί καλλιτεχνικές τάσεις, χωρίς ωστόσο να «απαρνηθούν» τη μεσογειακή νοοτροπία και έκφραση. Μεταξύ αυτών ο Αλέξης Ακριθάκης, ο Γιάννης Κουνέλης, ο Κωνσταντίνος Ξενάκης και ο Κυριάκος Καμπαδάκης, ο Στάθης Λογοθέτης, ο Γιάννης Ψυχοπαίδης και ο Βλάσης Κανιάρης.

Πολλοί από τους Έλληνες δημιουργούς που μετοίκησαν έστω και προσωρινά- στο δυτικοευρωπαϊκό κράτος, επωφελήθηκαν από τις υποτροφίες της Γερμανικής Υπηρεσίας Ακαδημαϊκών Ανταλλαγών, γνωστότερης ως **DAAD**. Παρέχοντας οικονομική υποστήριξη, η DAAD επιχειρούσε ένα πρώτο «άνοιγμα» προς τους αλλοδαπούς εικαστικούς δημιουργούς, δίνοντας τους τα μέσα να εργαστούν απερίσπαστοι, χωρίς να τους απασχολεί η εξασφάλιση των προς το ζην.

Για παράδειγμα, υπότροφος της DAAD ήταν αρχικά ο **Αλέξης Ακριθάκης** (1939-1994), που εν έτει 1968 μετέβη στο Βερολίνο, επιλέγοντας τη γερμανική πόλη ως τον τρίτο καλλιτεχνικό «σταθμό» του, μετά την Αθήνα και το Παρίσι. Χρησιμοποιώντας σιλικόνη μελάνη πάνω σε χαρτί ή λαδομπογιά σε καμβά, ο Ακριθάκης, γνωστός και για τα περίφημα κολάζ του, «ιχνογραφούσε» ιστορίες-αινίγματα, δίνοντας στο θεατή του έργου του την ευχέρεια να «περιπλανηθεί» στις εικόνες του.

Ο **Γιάννης Κουνέλης**, μεταφέροντας ήδη στις «αποσκευές» του περγαμνές από την Ιταλία, όπου ασχολήθηκε με την *Arte Povera*, επέλεξε ως ρομπιότο το Μόναχο, αλλά και το Ντίσελντορφ. Γρήγορα κέρδισε τις εντυπώσεις στη Γερμανία, όπου λόγω της σημασίας του έργου του- θεωρήθηκε ως ένας από τους διαδόχους του **Beuys**.

Το 1970 παίρνει το δρόμο για το Βερολίνο και ο **Κωνσταντίνος Ξενάκης**, που από το 1955 κατοικεί στο Παρίσι. Οι δύο διαφορετικοί πολιτισμοί στους οποίους ζει, καθώς επίσης και το πρόβλημα της επικοινωνίας, «διαποτίζουν» το έργο του, ενώ οθόνες και τρισδιά-

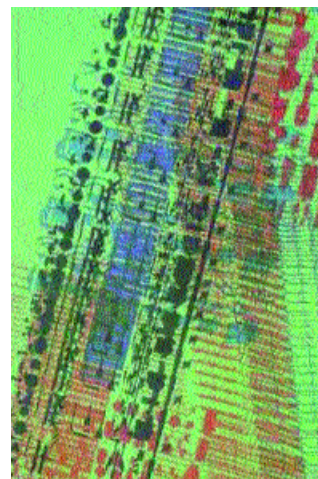
στατα αντικείμενα «επιστρατεύονται», για να λειτουργήσουν ως μέσο έκφρασης μέσα σε μουσεία και αίθουσες τέχνης.

Στο έργο του **Βλάση Κανιάρη**, που έζησε στο Βερολίνο κατά τη διετία 1973-75, οι «πληγές» της μετανάστευσης των Ελλήνων ξαναοίγουν. Εικαστικές εγκαταστάσεις με ανδρείκελα διηγούνται τις ιστορίες της ξενιτιάς και της εξοντωτικής εργασίας των «γκασταρμπάιτερ» στις φάμπρικες. Η έκθεση του Βλάση Κανιάρη, υπό τον τίτλο «Φιλοξενούμενοι εργάτες-ξένοι εργάτες» παρουσιάστηκε σε πέντε γερμανικές πόλεις και στο Λονδίνο, με σαφή τα στοιχεία της κοινωνικής κριτικής.

Μεταξύ Μονάχου και Βερολίνου κινήθηκε στο διάστημα 1961-75 και 1977-78 ο **Γιάννης Ψυχοπαίδης**, υπότροφος της DAAD, που επέ-

Έργο του Αλέξη Ακριθάκη.

Έργο του Κωνσταντίνου Ξενάκη.

Έργο του Βλάση Κανιάρη εμπνευσμένο από τη μετανάστευση των Ελλήνων, 1973.

Από τη σειρά του Γιάννη Ψυχοπαίδη «Το γράμμα που δεν έφτασε ποτέ... II», 1977 - 1986.

λεξε τη Γερμανία και για τις μεταπτυχιακές σπουδές του. Αντλώντας τη θεματολογία των έργων του από την καθημερινότητα του πολιτικού και κοινωνικού βίου, ο Ψυχοπαίδης ασκεί κριτική, ενώ δεν παραλείπει τις αναφορές στην έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ διαφορετικών πολιτισμών (κάτι που γίνεται ιδιαίτερα αισθητό στη σειρά έργων του υπό τον τίτλο «Το γράμμα που δεν έφτασε ποτέ»).

Κυριάκος Καμπαδάκης:

«Μέσα από την τέχνη πρέπει να φαίνεται η καταγωγή του δημιουργού»

Τα γλυπτά του Κυριάκου Καμπαδάκη «μιλάνε» για την Ελλάδα, παρά το γεγονός ότι ο δημιουργός τους σπούδασε, έζησε και εργάστηκε σχεδόν για μια 15ετία στη Γερμα-

νία. Η Νίκη της Σαμοθράκης, που ο ίδιος χαρακτηρίζει ως κορυφαίο αρχαιοελληνικό γλυπτό, «αντανακλάται» στο μνημείο των έργων του, αποτυπώνοντας τη διαχρονική ανάγκη του ανθρώπου για ελευθερία και ανεξαρτησία.

Ο Κυριάκος Καμπαδάκης ξεκίνησε τις σπουδές του στο Βερολίνο εν έτει 1961, τη χρονιά που ανεγέρθη το Τείχος. Παρέμεινε στη Γερμανία μέχρι το 1975, οπότε και μετέφερε το εργαστήριό του στη Θεσσαλονίκη. Εδώ και 24 χρόνια επιλέγει καθαρά ελληνικές θεματολογίες για τα έργα του. Αλλωστε, όπως επισημαίνει, «μέσα από την τέχνη πρέπει να φαίνεται η καταγωγή του δημιουργού».

Ο Κυριάκος Καμπαδάκης μίλησε στην «Ελληνική Διασπορά» για τα πρώτα του βήματα στην καλλιτεχνική κίνηση της Γερμανίας, αλλά και για τους μελλοντικούς του στόχους.

«Ε.Δ.»: *Η έναρξη των σπουδών σας στο Βερολίνο συνέπεσε χρονικά με την ανέγερση του Τείχους, που σηματοδότησε περίοδο έντονων πολιτικών ζυμώσεων για τη Γερμανία. Τι επίδραση είχε αυτό στο έργο σας;*

Το 1961 συνταξίδεψα για το Βερολίνο με έναν Γερμανό. Όταν του είπα πού πηγαίνω, έφερε το δάχτυλό του στο κεφάλι και έκανε μια άγνωστη σε εμένα χειρονομία, που αργότερα κατάλαβα ότι σήμαινε «θα πρέπει να είσαι τρελός!».

Έφτασα στο Βερολίνο μια εποχή που οι περισσότεροι το εγκατέλειπαν. Πάντως, στη δουλειά μου δεν αποτυπώθηκε η όλη ατμόσφαιρα, ίσως επειδή είχα πολύ βαθύτερα «στο πετσί μου» γεγονότα όπως τα Δεκεμβριανά και οι διωγμοί μετά τον εμφύλιο.

Ωστόσο, δεν θα ξεχάσω ποτέ μια ημέρα του 1963, όταν ένα παιδάκι 3-4 χρόνων που ζούσε στη μια πλευρά του τείχους έπεσε μέσα σε ένα από τα κανάλια της πόλης. Όσοι βούτηξαν στο νερό για να το σώσουν, πυροβολήθηκαν από την άλλη πλευρά και το παιδάκι ανασύρθηκε νεκρό ώρες μετά.

«Ε.Δ.»: *Πώς αντιμετωπίζει η γερμανική καλλιτεχνική κοινότητα τους Έλληνες καλλιτέχνες και κατά πόσο μπορεί ο μέσος Γερμανός να εξοικειωθεί με την πιο «μεσογειακή» αντίληψη της τέχνης που εκφέρουν οι ημεδαποί δημιουργοί;*

Έζησα επί 14 χρόνια στη Γερμανία και αγάπησα το Βερολίνο και τους Γερμανούς, κυρίως επειδή είναι άνθρωποι απλοί. Η Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών (Hfbk) του Δ. Βερολίνου, στην οποία σπούδασα, ήταν από τις μεγαλύτερες στην Ευρώπη και εκεί ένοιωσα για πρώτη φορά σύμπνοια σε ξένη χώρα.

Είναι βέβαια αλήθεια ότι η λέξη «ξένος» ακουγόταν σαν βρισιά στη Γερμανία, αν και κυρίως ελάμβανε τέτοιο περιεχόμενο όταν αφορούσε τους εργάτες. Και εγώ πάντως, δεν ήμουν μόνο φοιτητής στο Βερολίνο.

Αναγκάστηκε να κάνω διάφορες δουλειές για να επιβιώσω, απαντώντας σε αγγελίες που δημοσίευε κατά καιρούς το συνδικαλιστικό όργανο των φοιτητών, η TUSMA.

Όσον αφορά το δεύτερο σκέλος της ερώτησης, είναι γεγονός ότι, σπουδάζοντας κανείς τέχνη ξεκόβεται από την αντίληψη που έχει στη χώρα του. Στη συνέχεια αποβάλλει και αυτά που διδάχτηκε, για να αποκτήσει τη δική του «γραφή». Πάντως, μέσα από την τέχνη πρέπει να φαίνεται η καταγωγή του δημιουργού. Μπορεί, για παράδειγμα, μέσα από τον Χατζιδάκι να μη βγαίνει η Ελλάδα;

«Ε.Δ»: *Θεσσαλονίκη-Βερολίνο: Τι εντυπώσεις «εισπράττει» ο καλλιτέχνης από τις δύο πόλεις;*

Η Θεσσαλονίκη είναι μια πόλη που όλοι αγαπάμε. Δεν είμαι γέννημά της, αλλά θρέμμα της. Πάντως, δεν θα μπορούσα να τη χαρακτηρίσω ως μια όμορφη πόλη. Το «ατού» της είναι το φως. Το ελληνικό φως είναι κάτι το συγκλονιστικό. Βγαίνω συχνά έξω για να αναπνεύσω αυτή την αίσθηση.

«Ε.Δ»: *Τι πρέπει να γίνει στην Ελλάδα, ώστε οι καλλιτέχνες μας να μην αναγκάζονται να φεύγουν στο εξωτερικό;*

Η Ελλάδα δυστυχώς ποτέ δεν ενδιαφέρθηκε για τα παιδιά της και ούτε θα ενδιαφερθεί. Η κατάσταση είναι σήμερα τέτοια, που από τους 100 αποφοίτους των Σχολών Καλών Τεχνών, το πολύ οι δύο θα μπορέσουν να εξασφαλίσουν τα προς το ζην από αυτό που σπουδά-

Είναι γεγονός ότι, σπουδάζοντας κανείς τέχνη ξεκόβεται από την αντίληψη που έχει στη χώρα του. Στη συνέχεια αποβάλλει και αυτά που διδάχτηκε, για να αποκτήσει τη δική του «γραφή»...

σαν. Στην Ελλάδα είναι τέχνη το να ζεις από την τέχνη.

«Ε.Δ»: *Υπάρχουν «στα σκαριά» κάποιες νέες εκθέσεις;*

Τον Αύγουστο θα δείξω ξανά τη «Ρότα» στα Ερμπούλια και στη συνέχεια στην Κέρκυρα. Μόνη επιθυμία μου όμως, είναι να παρουσιάσω στο κοινό της Θεσσαλονίκης τις «Αναδύσεις», μια δουλειά που θυμίζει Ελλάδα και μυρίζει Ελλάδα. Την πρόταση παρουσίασης του έργου την είχα αρχικά θέσει στον Οργανισμό Πολιτιστικής Πρωτεύουσας «Θεσσαλονίκη 97».

Τελικά οι «Αναδύσεις» ναυάγησαν, εξαιτίας του κόστους του έργου, που υπολογίζεται στα 129 εκατ.δρχ, αφού μόνο το απαιτούμενο κυτήριο κοστίζει 40 εκατ. Αυτή τη στιγμή βρίσκομαι σε αναζήτηση χρηματοδότη, ώστε τα ακρόπρωρα και τα ναυάγια των «Αναδύσεων» να γίνουν πραγματικότητα. Πέραν της γλυπτικής, το έργο συνδυάζει το λόγο, τη μουσική, το βίντεο, τη σκηνογραφία, το ντοκιμαντέρ και τη διαμόρφωση χώρου, σε συνεργασία και με άλλους Θεσσαλονικείς.

Α.Γ. ■

